

8/12-94

Konstitusjonell nødrett

Av John Sand

107609

I "9. april 1940" skriver Olav Riste s. 138 :

" Dei rettslærde synest no å vere samde om at "Elverumsfullmakta" vel ikkje ligg føre i formelt og bindande form, og at den heller ikkje var nødvendig i og med at regjeringa sine fullmakter i London-tida i alle fall kunne støtte seg på dei godkjende prinsipp om "konstitusjonell nødrett" i den grad grunnlovsparagrafane ikkje strakk til."

Det var visst flere paragrafer som ikke strakk til. Bl.a. innrømmet riksadvokat Aulie på Juristforeningens møte 12.12.45 :

"Vi mangler fremdeles straffebestemmelser som rammer tyskertøsenes trafikk."

Likevel var 1097 - ifølge Aulie - blitt arretert.

Hva slags "godkjende prinsipp" professor Riste sikter til er uklart. De første "nødsfullmakter" ble nemlig ikke gitt før ved de såkalte beredskapslover av 15.12.50. Ved dem ble straffelovens forræderiparagrafer utvidet. Lovene ble fremmet gjennom Ot. prp. 78,79 og 80/50. Om lovutvidelsen opplyser Gyldendals store, spalte 1634 i bind I .

" De vedtatte lover avviker på flere punkter av prinsipiell betydning fra regjeringens forslag, som gikk lenger i retning av å gi konkrete nødsfullmakter til regjeringen enn den norske almenhet og Stortinget fant ønskelig. Særlig motbør vakte forslaget om forræderidomstoler."

I et brev fra professor Jon Skeie til Stortingets justiskomite heter det :

"Den meget omtalte "Elverumsfullmakt" kan ikke anføres som lovgivningsgrunnlag. Heller ikke kan det bli tale om konstitusjonell nødrett."

I Haalandsaken (se Rettstidende 2/45) opplever vi det eiendommelige at høyesterettsdommerne viker tilbake for å gi en definisjon av begrepet konstitusjonell nødrett. Dommer Schelderup nøyter seg med å uttale :

" Å gå nærmere inn på hvor langt denne Kongens anordningsmyndighet i krigsårene strekker seg finner jeg ved denne anledning ikke nødvendig."

Førstevoterende er også på vikende front :

"Jeg anser det upåkrevd å gå inn på spørsmål i sin alminnelighet i hvilken utstrekning folkeretten setter skranker for en fordreven regjeringens lovgivning, gjeldende for det av fienden okkuperte hjemland."

Jfr. her professor Carl Aug. Fleischer i "Hovedpunkter i folkeretten" s. 181 :

"Det alminnelige synspunkt i folkeretten er at okkupasjonsmakten anerkjennes som den faktiske innehaver av statsmyndigheten i området Okkupasjonsmakten skal derfor utøve de tiltak som er nødvendige fordi de ordinære myndigheter er satt ut av spillet." (Forfatterens understrekning)

Her melder seg et spørsmål : Kan myndigheter som ifølge folkeretten er satt ut av spillet og ikke lenger er faktisk innehaver av statsmyndigheten, drive lovgivningsmyndighet ?

7.

En fyldig og objektiv beskrivelse av begrepet konstitusjonell nødrett er gitt av professor Jens Arup Seip i "Lov og Rett s. 20-21/1965. Dr. Seip skriver bl.a.:

"Statsrettslig sedvanerett vil si akkumulerte politiske avgjørelser, og norske rettslærde har vært overordentlig villige til å opphøye en kort sedvane til gyldig statsrett.

Denne beredvillighet til å legitimere den politiske handling når et høydepunkt i læren om at det i Norge eksisterer en uskreven "konstitusjonell nødrett. Nødrettsbegrepet danner det ytterste punkt i den frirettslige tendens i norsk statsrettslig teori : her er operasjonen med juridiske tankefigurer drevet til grensen - jeg ville si : ut over grensen for hva de kan tåle....

Ordet "nødrett" er en eufemisme og et typisk kamouflerende uttrykk. Det er bare i sin språklige form det ligner på de ekte juridiske tankefigurer. Å handle nødrettslig vil si å handle uten hensyn til lov,- handle utenrettslig. Det er med andre ord tale om en naken politisk akt, utført som i et retts-tomt rom.

Begrepet nødrett kunne tenkes å være nyttig dersom det var mulig å gi en brukbar avgrensning av de handlinger det skulle dekke, men i så fall var ordet i virkeligheten unødvendig....

En nasjon kan ikke være i nød på samme måte som en person. Analogi mellom et samfunn og en person er alltid bare billedlig tale, og den er fruktbar på feiltolkning.....

Norsk rettsvitenskaps teori om en forfatning bygget på en grunnlov som radikalt lar seg endre ved sedvane, og teorien om lovligheten av brudd på denne sedvanemessig tilblitte forfatning, illustrerer på frapperende måte juristenes strev for å komme politikerne imøte, og trekke om ikke annet så en skjorte ned over dem. De rettslærde synes å ha en uimotståelig uvilje mot å se Keiseren uten klær."